

Poznań, 31 sierpnia 2022r.

Prof. UAM dr hab. Piotr Piasecki OMI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Szkoła Nauk Humanistycznych

Wydział Teologiczny

Zakład Teologii Systematycznej

piasecki@amu.edu.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr lic. Katarzyny Jolanty Bujalskiej, *Propozycje duchowych rozwiązań starożytnych i współczesnych pustelników na kryzys ich czasów*, napisanej pod kierunkiem o. prof. dra hab. Kazimierza Lubowickiego OMI, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu 2022, ss., 308.

Ruch eremicki jest obecny w Kościele niemalże samego od początku. Od zarania jego dziejów znajdowały się w nim osoby pragnące poświęcić własne życie samotności, milczeniu i ubóstwu, by na tej drodze w sposób niezmiernie radykalny a zarazem niezwykle prosty doświadczyć głębokiego zjednoczenia z Bogiem i zbawienia. Życie pustelnicze rodzi się z duchowej potrzeby ciszy i samotności, które dla pewnej grupy osób stanowią najwłaściwszą atmosferę i drogę realizacji ewangelicznych ośmiu błogosławieństw. Eremita żyjąc niejako poza burzą świata, nie pragnie wcale zaspakajać swoich indywidualnych pragnień przygody, sławy czy niezwykłości. Fundamentem doświadczenia pustelniczego jest dar wezwania do zażyłego obcowania z Bogiem poprzez ciągłą kontemplację Jego tajemnic.

Rozkwit życia pustelniczego w Kościele zachodnim przypada na wiek IV, potem odżywa w wielu XI. Również w czasach nam współczesnych zauważamy zainteresowanie wśród niektórych wierzących tą formą życia chrześcijańskiego. W każdej epoce Kościoła można odnaleźć ludzi, którzy oddalając się od biegu zwykłych codziennych spraw, wchodząc w nurt samotnej egzystencji, postanowili nadać własnemu istnieniu możliwie pełny wyraz i chrześcijańskie znaczenie. Droga chrześcijańskiej samotności nie jest przysłonięta gorzkim mrokiem osamotnienia, ponieważ jej istota odnosi się zawsze do osobowej obecności, dialogu, spotkania człowieka z Bogiem. Powołanie eremickie sprowadza się do

posłuszeństwa głosowi Ojca, który wprowadza człowieka na pustynię, by Jezus stał się jedynym przedmiotem jego myśli, pragnień i miłości. Pustelnicze doświadczenie samotności, postu i milczenia przenika głębię paschalnej tajemnicy Chrystusa, w której wymiar uniżenia, ubóstwa i ogołocenia owocuje pełnią życia. Tę właśnie szeroką panoramą pełni życia może ze współczesnym światem w Kościele podzielić się eremita. Stąd w takiej optyce powołanie eremickie odznacza się wymiarem prorockim. W sensie czytelności świadectwa, pustelnik wskazuje właściwy kierunek poszukiwań wszystkim tym, którzy pragną odnaleźć rozsiane w świecie ziarna prawdy. Tym samym wskazując na Kościół, w którym żyje, jako miejsce i przestrzeń odpowiedzi na kluczowe pytania w kwestii egzystencji i zbawienia człowieka.

I. Cel, źródła, metoda i treść rozprawy.

Celem rozprawy doktorskiej p. mgr lic. Katarzyny Jolanty Bujalskiej jest próba ukazania z perspektywy Ojców Pustyni oraz współczesnych pustelników, dróg odnowy Kościoła w obliczu pojawiających się wyzwań, szczególnie w postaci wielorakich kryzysów. Autorka stawia tezę, iż ich propozycje rozwiązań mogą stanowić cenne źródło i wskazówki dla życia wszystkich wierzących, jak dawniej tak i współcześnie (s. 14). Doktorantka w toku badań podjęła się zadania usystematyzowania i uporządkowania doświadczenia eremickiego tak Ojców Pustyni jak i współczesnych eremitów, które wyraża się radykalnym poszukiwaniem Boga, Jego kontemplacji w samotności i prostocie serca, co owocuje pełną życia chrześcijańskiego (s. 15). Autorka w opracowaniu tematu sięga do źródeł, którymi są Apoftegmaty Ojców Pustyni, a także do wyników badań zawartych w ankiecie przez siebie stworzonej na potrzeby dysertacji, przeprowadzonej wśród polskich pustelników. Sięga również do licznych opracowań związanych z przedmiotem badawczym. Autorka deklaruje w dysertacji metodę analizy teologiczno-historycznej (s. 16).

Doktorantka w kluczu stawianych celów rozprawy tworzy i buduje narrację pracy. Właściwie struktura dysertacji polega na dychotomicznym ujęciu problemu: kryzys i duchowa odpowiedź. Obszar badawczy zainteresowań Autorki sięga czasów Ojców Pustyni i współczesnych pustelników stąd szeroko opisuje kryzysy w Kościele pierwszych wieków oraz te rodzące się współcześnie. Próbuje przy tym wskazać na propozycje duchowej odpowiedzi wobec kryzysów dawnych i współczesnych. W sposób przemyślany i logiczny dysertacja składa się z czterech dość obszernie rozbudowanych rozdziałów, na końcu których umieszczone jest podsumowanie.

Rozdziały poprzedza Strona tytułowa (s. 1), Inskrypcja (s. 3), Dedykacja (s. 5), Spis treści (s. 7-10), Wykaz skrótów (s. 11), oraz Wstęp (s. 13-18).

W rozdziale pierwszym Autorka nakreśla panoramę kryzysów w Kościele pierwszych wieków. By problem uwyraźnić musiała sięgnąć do scharakteryzowania i opisu Kościoła pierwotnego, uwarunkowań w jakich żyli chrześcijanie w tamtych czasach i z jakimi borykali się problemami. Autorka dzieli kryzysy na pochodzące z zewnątrz np. prześladowania chrześcijan oraz na te mające źródło wewnątrz wspólnoty, jak herezje. W rozdziale tym Autorka wskazuje na fakt, że czas kryzysów stanowił ogromny impuls do rozwoju Kościoła, nie był czasem dezercji, ale budowania i wzmacniania wiary (s. 19-62).

W rozdziale drugim zatytułowanym „Duchowe odpowiedzi pierwszych pustelników na kryzys w świecie” Autorka bada fenomen pojawienia się różnorodnych form życia pustelniczego w Kościele pierwszych wieków. Bardzo szeroko i drobiazgowo przedstawia ten stan życia chrześcijańskiego wskazując na motywację eremitów w realizacji tego powołania oraz na trudności, szczególnie pokusy, których przewyciężanie stawało się drogą ku prawdziwemu wyzwoleniu z wszelkich zależności tego świata, wyciszenia i ukojenia serca, apatheii (s. 63-147).

Rozdział trzeci dotyczy istoty współczesnych kryzysów w Kościele. Autorka na początku definiuje, czym jest kryzys. Następnie podaje ich specyfikacje i wskazuje na przyczyny. Definiuje konkretne kryzysy w Kościele, które dotyczą właściwie wszystkich przejawów jego życia: wiary, modlitwy, życia sakramentalnego, kapłaństwa, życia zakonnego, dezercji powołania (s. 147-231).

Czwarty rozdział jest próbą wskazania na duchowe odpowiedzi współczesnych eremitów na obecne kryzysy w Kościele i świecie. Najpierw Doktorantka opisuje współczesne formy życia pustelniczego charakteryzując ich tożsamość. Podaje teologiczne elementy życia pustelniczego, jak odsuniecie się od świata, milczenie, gorliwa modlitwa, pokuta. Kreśli również wymagania związane z tym powołaniem i proces formacji oraz wskazuje na profesje rad ewangelicznych. W końcu rozdziału prezentuje wyniki badań przeprowadzonych w kluczu ułożonej przez siebie ankiety skierowanej do żyjących w Polsce eremitów dotyczącej kryzysów i propozycji ich rozwiązań (s. 231-286).

Dysertację finalizuje Zakończenie (s. 287-291) oraz Bibliografia (s. 293-308).

II. Formalne i merytoryczne walory rozprawy.

Rozprawa doktorska p. mgr lic. Katarzyny Jolanty Bujalskiej niewątpliwie stanowi cenny wkład w opracowanie podjętego problemu badawczego a zatem kryzysów w Kościele i próby ich rozwiązań w perspektywie doświadczenia życia pustelniczego dawniej i obecnie.

Doktorantka czyni to w kluczu kilku metod badawczych: analizy historyczno-teologicznej oraz syntezy. Stosuje także narzędzie badawcze jakim jest ankieta. Przygotowała pytania i odpowiednio dobrała respondentów, było to sześcioro pustelników. Ich szczupła liczba jest spowodowana w ogóle, iż są nieliczni i dostęp do nich z racji ich formy życia jest utrudniony.

Autorka trafnie dobrała problematykę badawczą rozprawy ze względu na jej oryginalność i specyfikę. Temat tak szeroko nie był jeszcze opracowany. Także stosuje oryginalne rozwiązania badawcze dzięki odpowiedniej procedurze, czyli realizuje w sposób uporządkowany poszczególne etapy badań, stosuje odpowiedni system metod i wykorzystuje właściwe techniki oraz narzędzia. Szczególnie chodzi o ukazanie swoistego procesu kształtowania się paradygmatu duchowości eremickiej oraz jej wpływu na całą duchowość chrześcijańską, szczególnie w kwestii wskazywania dróg rozwiązywania kryzysów wiary.

Autorka w toku właściwych badań osiągnęła cel rozprawy w stopniu wystarczającym. Dysertacja p. mgr lic. Katarzyny Jolanty Bujalskiej charakteryzuje się pasją naukowych dociekań, szczególnie przejawia się to w analizie źródeł życia pustelniczego i ukazaniu ich silnego oddziaływania w budzeniu świadomości określonej duchowości. Również Autorka zauważa ruch oddolny, refleksja nad duchowym doświadczeniem eremickim staje się wyzwaniem wobec problemów współczesnego Kościoła w świecie a szczególnie w Polsce.

Cennym dorobkiem pracy naukowej Doktorantki jest udokumentowanie własnych wywodów obfitym materiałem źródłowym. Ponadto Autorka potrafiła właściwie odczytać źródła i je trafnie zinterpretować. Układ bibliografii jest przejrzysty. W kwestii przypisów Doktorantka wykazała się poprawnością w ich tworzeniu, zarówno od strony cytowanego materiału jak i zapisu redakcyjnego. Zatem Autorka dysertacji włożyła wiele trudu w jej przygotowanie. W sposób właściwy dobrała te źródła, które adekwatnie dotyczyły przedmiotu badawczego rozprawy. Również sięgnęła do bogatej literatury pomocniczej i porównawczej. Na tle istniejącej wiedzy Doktorantka wyraziście wyartykułowała specyficzny model duchowości eremickiej w szerokim wachlarzu różnych jej aspektów, które skupiają się wokół konkretnych współczesnych wyzwań we wskazywaniu dróg pokonywania kryzysów. Całościowo ukazuje przedmiot badawczy w perspektywie teologicznej i praktycznej w sensie wskazań rozwiązywania kryzysów.

III. Wnioski

Praca doktorska w całości jest rzetelna. Stawiane w tezie wnioski są kompletne i wzajemnie się uzupełniają. Proponowane rozwiązanie w postaci modelu duchowości

eremickiej w teorii i praktyce jest oryginalne. Doktorantka wykazała się umiejętnością pracy twórczej i badawczej. Prezentowana przez p. mgr lic. Katarzynę Jolantę Bujalską dysertacja w moim przekonaniu spełnia wszelkie ustawowe wymagania i standardy. Lektura dysertacji pozwala stwierdzić, że Autorka dobrze zna przedmiot badawczy. Wnioski są przemyślane i wyważone, uzasadnione i logiczne.

Trudno doszukiwać się znaczących mankamentów w pracy. Zdarzają się niekiedy niedociągnięcia pod względem stylistycznym. Ale są nieznaczne i nie wpływają na ogólną dobrą ocenę dysertacji. Doktorantka w swej pracy udziela wiele informacji dotyczących sposobu życia anachoretów dawniej i przede wszystkim, co jest bardzo cenne, współcześnie. Okazuje się, że w Polsce jest dziesięć osób żyjących w odosobnieniu we własnych eremach i do tych osób Autorka skierowała konkretne pytania pod kątem diagnozy współczesnych kryzysów i podaniu w świetle własnego doświadczenia propozycji duchowych rozwiązań. Być może pewną wadą pracy jest właśnie bardzo szczegółowy opis i geneza życia anachoreckiego poczynawszy od Ojców Pustyni z opisem w historii Kościoła wielowymiarowych kryzysów i zagrożeń. Z pracy dowiadujemy się wiele o życiu współczesnych eremitów tak pod względem teologicznym jaki i umocowaniu prawnym oraz ich duchowego doświadczenia. Jednak Autorka na tym tle wydaje się bardziej wyraźniej ukazywać współczesne kryzysy i artykułować wskazania zaczerpnięte z doświadczenia duchowego eremitów, które mogą jasno nadawać kierunki rozwiązywania ważnych problemów. Stąd rodzą się pytania do dyskusji podczas trwania przewodu doktorskiego. Oczywiście, że ta forma życia i sami anachoreci są świadkami radykalnego życia radami ewangelicznymi w oddaleniu do świata ale mogącymi jemu wiele ofiarować pod względem duchowym. Jak Doktorantka rozumie wymiar prorocki współczesnego życia eremitów i jak w nurcie tego wymiaru brzmią konkretne wskazania wobec wielowymiarowego kryzysu Kościoła w Polsce uwyraźnionego szczególnie w ostatnich dwóch, trzech latach? Ponadto w Polsce zauważamy kryzys tożsamości kapłańskiej, powołania kapłańskiego i zakonnego. Radykalnie zmniejsza się liczba seminarzystów i kandydatów do życia zakonnego tak w zgromadzeniach męskich jak i żeńskich. Zapewne chyba już nie chodzi o to, by ich liczba była znów ogromna jak kilka dekad temu. Jednak, co dziś może być istotne zdaniem Doktorantki w odczytywaniu powołana, czym więc kandydaci mogą się fascynować, co powinno ich pociągać do takich form życia i służby w Kościele współczesnym w Polsce?

IV. Konkluzja

Opracowanie podjętego problemu jest poprawne metodycznie i erudycyjnie pod względem merytorycznym. Podniesione w recenzji zastrzeżenia, pytania czy wątpliwości mogą być przedmiotem dyskusji. Autorka bez żadnych wątpliwości zrealizowała stawiany cel. Recenzowana rozprawa jest w pełnym znaczeniu dziełem naukowym i spełnia wymagania stawiane przez Ustawę z dnia 14 marca 2003 roku art. 31 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789). Dlatego przedkładam wniosek do Senatu Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu o kontynuowanie przewodu doktorskiego p. mgr lic. Katarzyny Jolanty Bujalskiej.

prof. UAM dr hab. Piotr Piasecki OMI